

**Centrum pro výzkum veřejného mínění
Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.**

Jilská 1, Praha 1

Tel.: 286 840 129

E-mail: milan.tucek@soc.cas.cz

Politická orientace českých občanů – říjen 2015

Technické parametry

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost 2015, v15-10</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>5. – 12. 10. 2015</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>1045</i>
<i>Počet tazatelů:</i>	<i>217</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem – kombinace rozhovorů PAPI a CAPI</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>PO.4a, PO.4b, PO.27</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>23. listopadu 2015</i>
<i>Zpracoval:</i>	<i>Milan Tuček</i>

Součástí říjnového šetření CVVM bylo několik otázek zaměřených na obecnou politickou orientaci občanů. Výzkum zjišťoval, ke kterým ideologickým proudům se občané cítí být blízko, a dále zkoumal jejich názory na některé základní otázky, v nichž se jednotlivé názorové proudy tradičně rozcházejí. Tato kombinace otázek byla naposledy položena v zářijovém výzkumu před dvěma lety.

Nejdříve měli respondenti z předloženého seznamu politických směrů vybrat první a případně i druhý z těch, které jsou jim nejbližší (viz tabulku 1).¹ Výsledky ukazují, že relativně nejčastěji se lidé hlásí k sociálnědemokratickému názoru, který jako první volbu uvedlo 23 % a jako druhou dalších 9 % respondentů. Na druhém a čtvrtém místě skončily názory liberální (16 % první volba, 7 % druhá) a konzervativní (11% a 6 %), jež se – ač historicky jde o vzájemné protipóly, které jsou mnohde i nadále jako takové vnímány – v českém prostředí často směšují a navzájem prolínají, když více než čtvrtina z dotázaných, kteří v první

¹ Znění navazujících otázek: „S jakým obecným politickým názorem nejvíce souhlasíte? (první otázka) A s jakým z dalších obecně politických názorů se dále ztotožňujete? (druhá otázka) Konzervativním, liberálním, křesťanskodemokratickým, sociálnědemokratickým, socialistickým, komunistickým, ekologickým, nacionalistickým, žádným.“ (nabídka odpovědí)

volbě uvedli názor konzervativní a kteří využili možnost druhé volby, jako svoji druhou volbu zmiňovali názor liberální, a analogicky mezi dotázanými hlásícími se k liberálnímu názoru se pětina vyslovila pro názor konzervativní ve své druhé volbě. Na třetím místě (o 2 procentní body za liberálním názorem) byl především díky druhé volbě názor ekologický, který v první volbě uvedlo 8 % respondentů, ve druhé pak 13 %. Shodně příznivců v první (6 %) i druhé volbě (5 %) získaly názorové směry křesťanskodemokratický a socialistický. Následuje komunistický směr (z obou voleb v součtu 8 %) a na posledním místě je směr nacionalistický (4 %). Oproti výsledkům před dvěma lety se zvýšil podíl těch, kteří se hlásí k ekologickému směru (v součtu o 4 procentní body) a významně se snížil podíl těch, kteří uvedli v odpovědi „jiný“ (z 10 % zbylo zanedbatelné 1 % - což byl návrat k výsledku v roce 2011).

Tabulka 1: Souhlas s obecnými politickými názory (%)

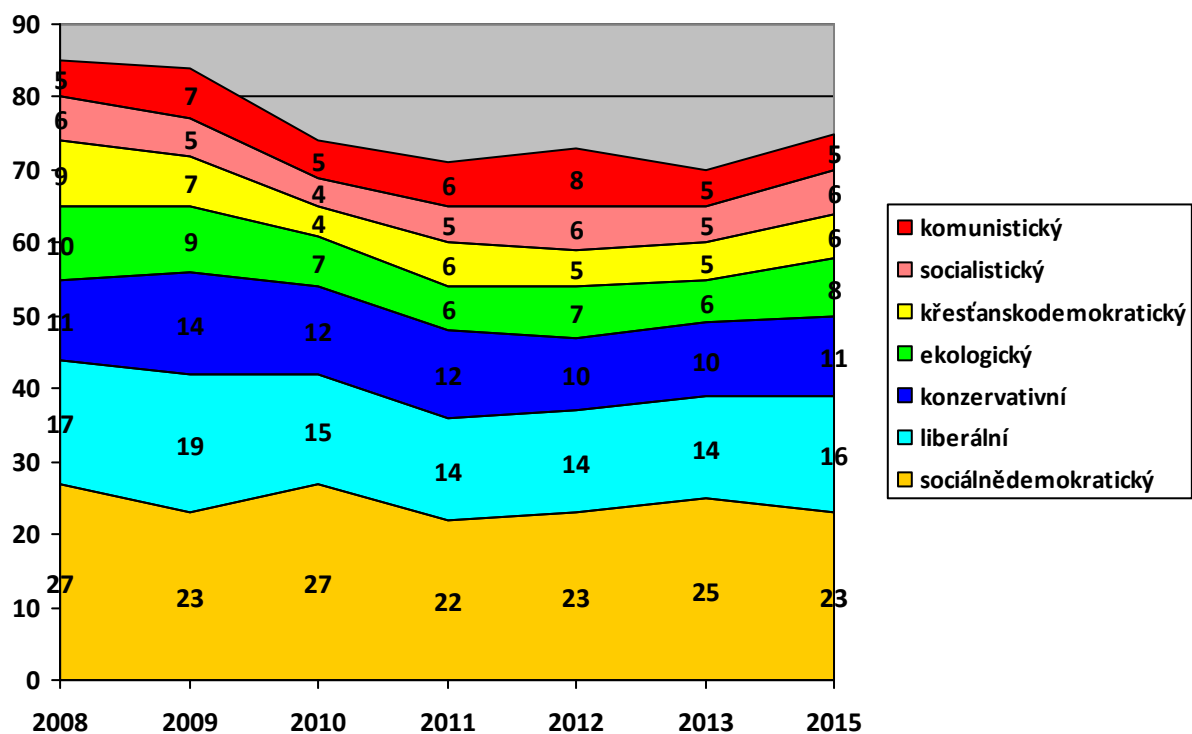
	1. volba	2. volba	celkem
sociálnědemokratický	23	9	32
Liberální	16	7	23
ekologický	8	13	21
konzervativní	11	6	17
křesťanskodemokratický	6	5	11
socialistický	6	5	11
komunistický	5	3	8
nacionalistický	2	2	4
Jiný	1	0	1
žádný (bez odpovědi)	11	50	61
Neví	11	-	11

Pozn.: Údaj ve třetím sloupci vyjadřuje procentní podíl respondentů, kteří se k příslušnému názoru přihlásili v první či druhé volbě. Součet je 200 %.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 5. – 12. 10. 2015, 1045 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

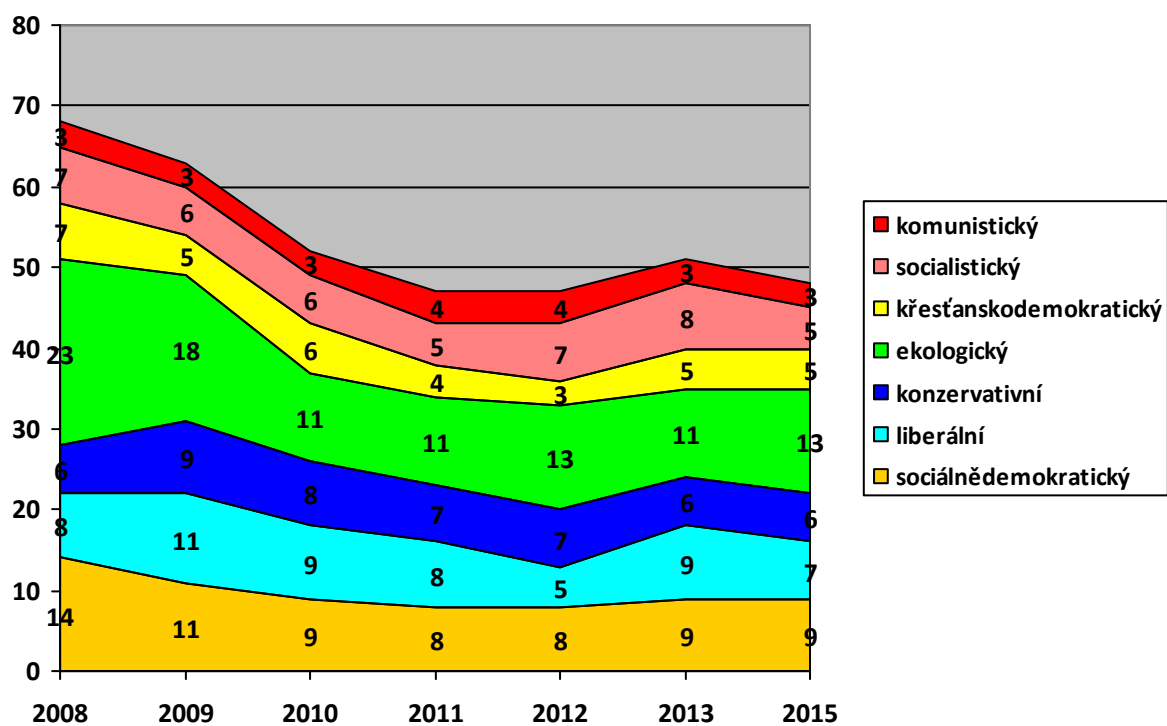
Relativně častější dvojice názorů kromě souběhu konzervativního a liberálního názoru představovaly kombinace liberálního názoru s ekologickým, sociálnědemokratický se ve zvýšené míře objevoval v kombinaci s liberálním, socialistickým nebo ekologickým, socialistický se sociálně demokratickým a komunistickým, komunistický se socialistickým a křesťanskodemokratickým s konzervativním a sociálnědemokratickým. Podle stranických preferencí zejména první volba silně kopírovala preferovanou stranu. Příznivci KSČM ovšem kromě komunistického názoru velmi často v první volbě uváděli také názor socialistický. Stoupenci ODS se dvakrát více hlásí k liberalismu než konzervatismu (dvě pětiny ku jedné pětině), mezi voliči TOP 09 je podíl liberálů a konzervativců vyrovnaný (třetina těch i oněch). Mezi stoupenci ANO převažují liberálové (dvě pětiny), dále pak konzervativci a stoupenci sociálně demokratické orientace, každý z uvedených směrů zastává osmina voličů).

Graf 1: Politická orientace – časové srovnání 1. volby

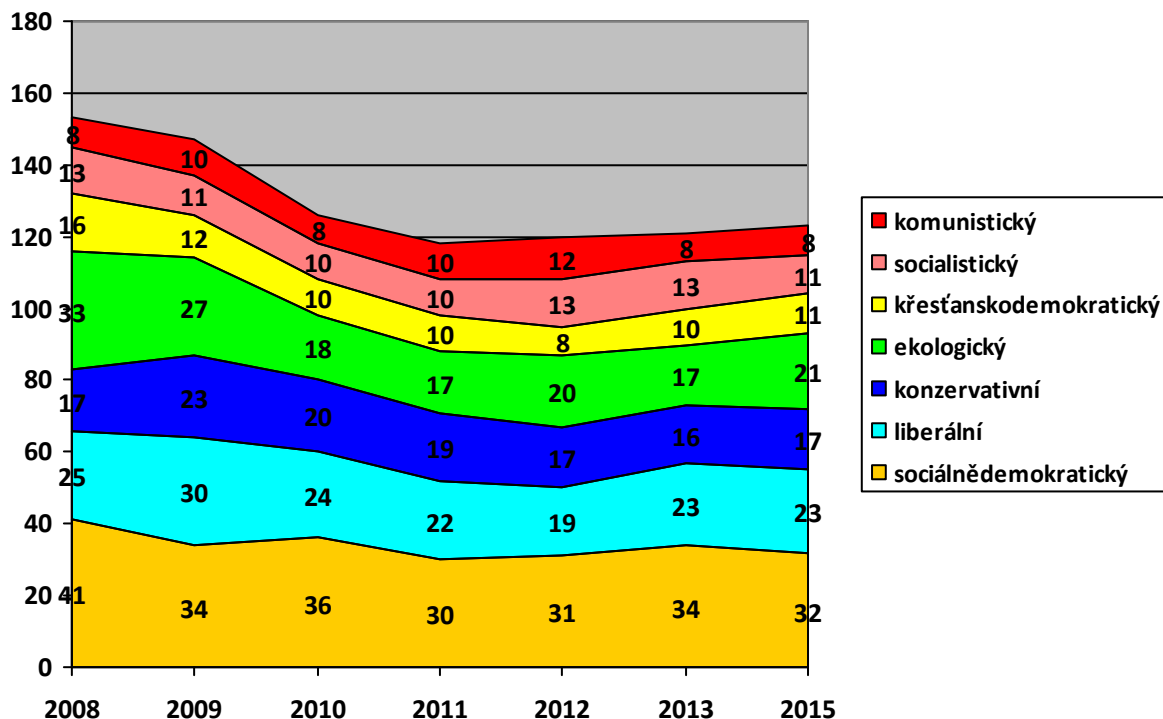
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost.

Graf 2: Politická orientace – časové srovnání 2. volby

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost.

Graf 3: Politická orientace – časové srovnání celkově

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost.

Časové srovnání politické orientace vyjadřované nejvyšší a druhou nejvyšší mírou preference ukazuje, že v průběhu období od roku 2008 do roku 2011 postupně celkově poklesla inklinace lidí k ztotožnění se s některým základním politickým názorem. V rámci takto koncipovaného šetření CVVM se to projevilo už v první, ale ještě výrazněji ve druhé volbě. Hlavní zásluhu na tom měl výrazný úbytek lidí hlásících se v první, ale zejména pak ve druhé svojí volbě k ekologickému názoru, který mezi roky 2008 a 2011 v kombinaci obou voleb ztratil 16 procentních bodů. O něco nižší pokles ve stejném období zaznamenal i podíl sociálnědemokratického názoru (11 procentních bodů v kombinaci obou voleb) a významný úbytek byl patrný též u křesťanskodemokratického proudu (o 6 procentních bodů v kombinaci obou voleb mezi roky 2008 a 2011, o 8 pak v roce 2012). V porovnání s rokem 2009 pak významné úbytky lze vidět i v případě konzervativního (do roku 2012 v kombinaci obou voleb o 6 procentních bodů) a liberálního (do roku 2012 v kombinaci obou voleb o 11 procentních bodů) směru. Od roku 2011 do současnosti se celková úroveň inklinace k politickým proudům stabilizovala, přičemž u jednotlivých směrů dochází jen k drobným a vesměs statisticky nevýznamným fluktuacím. Jedinou statisticky významnou změnou zaznamenanou v letošním šetření oproti roku 2013 je nárůst podílu ekologického názoru o 4 procentní body v kombinaci obou voleb.

Na otázky zjišťující obecnou politickou orientaci navazovala baterie devíti dvojic výroků reprezentujících protikladné ekonomické a politické názory. Respondenti měli za úkol se k nim vyjádřit na pětibodové škále podle toho, který z dvojice příslušných výroků je jim bližší.²

² Znění otázky: „Ke kterému z každé dvojice následujících výroků byste se spíše přiklonil? a) Důležitějším úkolem státu je vytvářet podmínky pro to, aby občané mohli uplatnit svá práva a

Faktorová analýza dané baterie položek odhalila tři faktory – obecnější dimenze propojující některé výroky – které vyčerpaly dvě třetiny variance odpovědí našich respondentů. Dané faktory tak vytvořily empirický podklad pro prezentaci výsledků ve třech tematických okruzích, které uvádíme v následujících tabulkách. Je třeba si uvědomit, že faktory (tedy i naše tematické okruhy) jsou na sobě nezávislé, že tudíž názor respondenta na jednu skupinu výroků nepodmiňuje názor na skupinu druhou. Dvě dvojice výroků byly zahrnuty ve dvou faktorech (položky „e“ a „i“) proto je uvádíme dvakrát, vždy v odpovídajících tabulkách. Jejich příslušnost do dvou obecnějších názorových okruhů je z tabulek zřejmá.

Tabulka 2: Názory na obecné ekonomicko-politické otázky (v %) – srovnání 2015 (červeně) s rokem 2013 a 2011 (italika).

Výrok A	A ³	Střed ⁴	B ⁵	Výrok B
b. Rozvoj hospodářství má být ponechán vlastnímu vývoji.	27 29 31	24 28 34	42 41 33	Rozvoj hospodářství má být usměrňován státem.
d. Velkým hospodářským podnikům má stát umožnit co největší samostatnost.	26 35 34	32 33 34	34 30 29	Na velké hospodářské podniky má stát co nejvíce dohlížet.
g. Co nejvíce majetku by mělo být v soukromém vlastnictví.	29 29 33	37 43 43	25 25 21	Co nejvíce majetku by mělo být ve státním vlastnictví.
e. Velikost soukromého vlastnictví by nijak být omezována neměla.	52 52 55	21 27 25	21 20 18	Velikost soukromého vlastnictví by nějakým způsobem být omezována měla.

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 5. – 12. 10. 2015, 1045 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Z výsledků zachycených v tabulce 2, které se týkají postojů veřejnosti k politickoekonomickým otázkám a k roli státu v ekonomice, je patrné, že v otázce, zda rozvoj hospodářství má být usměrňován státem nebo ponechán vlastnímu vývoji a zda na velké hospodářské podniky má stát co nejvíce dohlížet nebo jim poskytnout co největší samostatnost, je česká veřejnost rozdělená bez toho, že by se k některému z těchto proti sobě stojících pólů přikláněla výrazně

svobody, pokud dojde k jejich porušení.; Důležitějším úkolem státu je občany preventivně kontrolovat a omezovat, aby nemohli porušovat práva a svobody ostatních. b) Rozvoj hospodářství má být ponechán vlastnímu vývoji.; Rozvoj hospodářství má být usměrňován státem. c) Stát má zaručit, aby ten, kdo chce pracovat, dostal práci.; Kdo chce pracovat, musí se o získání práce postarat sám. d) Velkým hospodářským podnikům má stát umožnit co největší samostatnost.; Na velké hospodářské podniky má stát co nejvíce dohlížet. e) Velikost soukromého vlastnictví by nijak být omezována neměla.; Velikost soukromého vlastnictví by nějakým způsobem být omezována měla. f) O sociální zabezpečení občanů se má postarat stát.; O svoji sociální situaci se mají občané postarat sami. g) Co nejvíce majetku by mělo být v soukromém vlastnictví.; Co nejvíce majetku by mělo být ve státním vlastnictví. h) Lidem by mělo být dáno co nejvíce svobody v jednání.; Svoboda jednání lidí by měla být co nejvíce omezena. i) To, co společnost vyprodukuje, by mělo být dále přerozděleno tak, aby měli nakonec všichni přibližně stejně.; To, co společnost vyprodukuje, by nemělo být dále nijak znovu přerozdělováno, každý má mít tolik, kolik vydělá.“ Sebezařazení na škále 1 až 5, kde 1-2 znamená souhlas s výrokem A, 3 představuje neutrální středovou hodnotu a 4-5 znamená souhlas s výrokem B.

³ Podíl lidí, kteří se přiklonili k výroku A.

⁴ Podíl lidí, kteří zaujali středovou neutrální pozici mezi oběma výroky.

⁵ Podíl lidí, kteří se přiklonili k výroku B.

větší část populace. U první uvedené dvojice výroků jsou nyní podíly obou názorových stran statisticky vyrovnané na úrovni třetiny, přičemž zbylá třetina dotázaných zvolila střed škály mezi oběma póly. To představuje významný posun oproti výzkumům z let 2011 a 2013, kdy celkem zřetelně převažovalo mínění, že stát by měl vývoj ekonomiky usměrňovat. U druhé dvojice výroků ohledně dozoru státu nad velkými podniky pak tentokrát mírně převážilo proliberální stanovisko ve prospěch maximalizace samostatnosti těchto podniků nad opačným postojem, který naopak mírně převažoval v roce 2011.

Na druhé straně však zároveň výrazně převažuje odmítání případného omezení velikosti soukromého majetku a převažující soukromé vlastnictví, případně kombinované s vlastnictvím státním, pak výrazná většina upřednostňuje před tím, aby většina majetku byla ve vlastnictví státu. Lze konstatovat, že česká veřejnost preferuje smíšenou tržní ekonomiku, kde stát vykonává především funkci dozorcího a usměrňovatele či regulátora ve vztahu k ekonomickému vývoji i velkým podnikům, aniž by však musel být dominantním vlastníkem.

Jak přitom ukazuje srovnání v čase, názorové rozložení se v roce 2015 oproti roku 2011 posunulo směrem od státního dirigismu a státního vlastnictví k liberálním postojům v těchto oblastech.

Tabulka 3: Státní paternalismus a osobní odpovědnost (v %) – srovnání 2015 (červeně) s rokem 2013 a 2011 (italika).

Výrok A	A	Střed	B	Výrok B
c. Stát má zaručit, aby ten, kdo chce pracovat, dostal práci.	60 71 59	18 17 25	19 12 15	Kdo chce pracovat, musí se o získání práce postarat sám.
f. O sociální zabezpečení občanů se má postarat stát.	60 67 58	24 22 31	13 11 10	O svoji sociální situaci se mají občané postarat sami.
i. To, co společnost vyprodukuje, by mělo být dále přerozděleno tak, aby měli nakonec všichni přibližně stejně.	23 27 24	27 34 35	43 36 38	To, co společnost vyprodukuje, by nemělo být dále nijak znovu přerozdělováno, každý má mít tolik, kolik vydělá."

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 5. – 12. 10. 2015, 1045 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Z výsledků v tabulce 3 je patrné, že oblast zajišťování práce a zaměstnanosti, stejně jako otázku sociálního zabezpečení česká veřejnost většinou zahrnuje do své představy o základních funkcích a rolích státu a že výhradní přijímání osobní odpovědnosti za tyto aspekty života, jež charakterizuje některé základní politické proudy na pravici, je zde výrazně menšinovým postojem. V otázce přerozdělování za účelem dosažení sociální rovnosti, případně výraznějšího omezení sociálních rozdílů se ale česká veřejnost spíše kloní k tomu, že by to, co společnost vyprodukuje, nemělo být dále přerozdělováno a že každý má mít tolik, kolik vydělá.

Mezi roky 2011 a 2013 paternalistický postoj veřejnosti v otázce zajišťování práce a zaměstnanosti a v otázce sociálního zabezpečení jako úkolu státu

statisticky významně posílil, avšak výsledky letošní šetření vrátily míru paternalismu na úroveň roku 2011. Patrně jeho nárůst v roce 2013 byl spojen s ekonomickou krizí provázenou růstem nezaměstnanosti, životních nákladů a nejistot spojených např. s důchodovým věkem, kdežto stávající pozitivní vývoj ekonomiky s poklesem nezaměstnanosti vedl k poklesu požadavků na stát ve prospěch neutrálního postoje (střed). V otázce týkající se rovnostářského přerozdělování se postoje od roku 2013 významně neposunuly, oproti roku 2011 pak lze vidět mírné posílení středu na úkor odmítavého postoje k přerozdělování.

Tabulka 4: Svoboda a kontrola státu (v %) – srovnání 2015 (červeně) s rokem 2013 a 2011 (italika).

Výrok A	A	Střed	B	Výrok B
h. Lidem by mělo být dáno co nejvíce svobody v jednání.	69 75 70	22 21 24	6 4 5	Svoboda jednání lidí by měla být co nejvíce omezena.
a. Důležitějším úkolem státu je vytvářet podmínky pro to, aby občané mohli uplatnit svá práva a svobody, pokud dojde k jejich porušení.	69 74 72	16 16 16	12 10 10	Důležitějším úkolem státu je občany preventivně kontrolovat a omezovat, aby nemohli porušovat práva a svobody ostatních.
e. Velikost soukromého vlastnictví by nijak být omezována neměla.	52 52 55	21 27 25	21 20 18	Velikost soukromého vlastnictví by nějakým způsobem být omezována měla.
-i. To, co společnost vyprodukuje, by nemělo být dále nijak znovu přerozdělováno, každý má mít tolik, kolik vydělá."	43 36 38	27 34 35	23 27 24	To, co společnost vyprodukuje, by mělo být dále přerozděleno tak, aby měli nakonec všichni přibližně stejně.

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 5. – 12. 10. 2015, 1045 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Výsledky v tabulce 4 ukazují, že čeští občané výrazně tíhnou jak k maximalizaci svobod, tak k představě státu, který svobody a práva svých občanů hájí v případě jejich porušení. Tento názor se mezi roky 2011 a 2013 statisticky významně posílil, avšak v letošním roce se u svobod vrátil na úroveň roku 2011. Proč k těmto názorovým posunům došlo, se můžeme jen dohadovat. Jedno z vysvětlení by mohlo být, že došlo k určité stabilizaci politické scény.

Veřejnosti naopak vůbec není blízký model státu, jenž své občany preventivně omezuje a kontroluje.

V následující tabulce jsme se pomocí průměrných faktorových skóre pokusili vyjádřit, že respondenti hlásící se k určité obecné ideově politické orientaci mají opravdu odlišné názory na význam státu v národní ekonomice a na rozsah soukromého vlastnictví, na míru státního paternalismu a na svobodu jedince. (Rozdíly o 0.3 bodu jsou statisticky významné, průměr za celý soubor dotázaných má nulovou hodnotu, záporné znaménko znamená odmítnutí)

Tabulka 5: Průměrné faktorové skóry podle 1. volby ideově politické orientace

Orientace	Kontrola státu	Paternalismus	Svoboda
Konzervativní	-.26	-.21	.12
Liberální	-.34	-.51	.34
Křesťanskodem.	-.17	-.03	-.03
Sociálnědem.	.15	.22	-.01
Socialistická	.56	.56	-.56
Komunistická	.60	.78	-.80
Ekologická	.07	-.25	.07
Nacionalistický	.00	-.15	.15
Jiná	.18	-.47	.07
Neví	-.20	-.02	-.01

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 5. – 12. 10. 2015, 1045 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Zcela jednoznačný je rozdíl mezi liberálně smýšlejícími respondenty a těmi, kteří se přiklánějí k socialistické či komunistické orientaci. Konzervativci se názorově blíží liberálům, ale zdaleka nejsou tak vyhranění. Za pozornost stojí, že názor těch, kteří se hlásí ke křesťanskodemokratickému a sociálně demokratickému proudu, se nejméně odchyloje od nulového průměru (i když jejich vzájemná diference v případě prvních dvou faktorů je na hranici statistické významnosti).

Tabulka 6: Průměrné faktorové skóry podle stranických preferencí

Strana	Kontrola státu	Paternalismus	Svoboda
ČSSD	.19	.28	-.10
ODS	-.52	-.47	.34
KSČM	.47	.53	-.59
KDU-ČSL	-.11	.05	.17
SZ	-.01	-.05	.03
TOP 09	-.45	-.26	.14
ANO	-.08	.19	.19

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 5. – 12. 10. 2015, 1045 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Stejná tabulka podle stranických preferencí dává podobné výsledky. Názory voličů ODS jsou vyhraněnější než těch, kteří by volili TOP 09. Voliči ANO vykazují hodnoty, které jsou blízké voličům KDU-ČSL, a co se týče paternalismu, tak jsou blízké i voličům ČSSD.